

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2025-1-112-118>

 <https://orcid.org/0000-0003-1923-9751>

ОНОПРІЄНКО Ольга

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри теорії, методики фізичного виховання,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: chentukova@ukr.net

 <https://orcid.org/0000-0001-6678-5822>

ОНОПРІЄНКО Олександр

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини,
Черкаський державний технологічний університет
e-mail: krusoboy1972@ukr.net

УДК 378.035. 011.1(045)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ

Проаналізовано теоретичні засади патріотичного виховання військовослужбовців України. В свою чергу основними завданнями визначено: формування почуття патріотизму; формування прагнення до оволодіння військовими знаннями; підвищення престижу військової служби; підготовка та виховання самовідданих, свідомих захисників Батьківщини, готових виступити на захист територіальної цілісності та незалежності України. Аналіз сутності поняття патріотизму особистості дав нам змогу визначити його зміст.

Наголошено на тому, що в комплексі індивідуально-психологічних властивостей особистості воїна важливе місце займають здібності, які виражають його готовність до оволодіння відповідними видами діяльності з найбільшою ефективністю.

Підкреслюється, що у виховній роботі необхідно враховувати темперамент військовослужбовця – сукупність індивідуальних особливостей, які характеризують динамічний і емоційний бік його поведінки, діяльності та спілкування, а також характер воїна.

Таким чином, у психолого-педагогічній літературі сформовано три основні підходи до характеристики поняття виховання. Перший з них – виховний процес розглядається на соціологічному рівні як процес соціалізації особистості. Другий процес розглядається на психологічному рівні. Оскільки в центрі виховного процесу знаходиться особистість, тому ефективність виховання визначається закономірностями розвитку особистості, її віковими можливостями, індивідуально-психологічними особливостями; третій – власне педагогічний.

Зазначається, що найвищою формою патріотизму є жертвенна любов до Батьківщини, яка виявляється в тому, що людина для її блага терпить муки і навіть іде на смерть.

Ключові слова: патріотична підготовка; військовослужбовці; Україна; теоретичні засади; виховання.

Постановка проблеми. На нашу думку, саме синтез досягнень педагогіки гармонійної цілісності та індивідуально-плюралістичного спрямування обумовлює формування нової філософії виховання.

Перший напрям намагається створити єдину, цілісну теоретичну систему педагогічної діяльності на основі гармонійного вирішення усієї сукупності її суперечностей, реалізуючи принцип тотожності протилежностей у нескінченному та метод сходження від абстрактного до конкретного. Але цей напрям не може вирішити найважливіших проблем виховання, тому інший напрям акцентує унікальність особистості, її творчих здібностей і виходить з пріоритету плюралістичності в організації системи виховання. Однак і він має суттєві недоліки. Тому все більшого розповсюдження набуває третій напрям філософії виховання, основна ідея якого – подолати пріоритетну роль вихідних принципів двох попередніх напрямів. Особистість воїна не може розглядатися за межами національного. В зв'язку з цим культурологічний підхід трансформується в етнопедагогічний, який застосовується в єдності загальнолюдського, національного та індивідуального.

Огляд літератури. Роль механізму зв'язку між практичним та пізнавальним підходами виконує реалізація ціннісного підходу до виховання воїна. Система цінностей слугує фундаментом виховання особистості. О. Вишневський обґрунтовує п'ять груп цінностей, взявши за критерій їх поділу сферу застосування: а) особистого життя людини (особисті цінності), б) родинного життя (цінності сімейного життя), в) сфери суспільно-громадських стосунків (громадянські цінності), г) національно-державного життя (національні цінності), д) життя всього людства (абсолютні вічні цінності) (Вишневський, 1997). Вірогідним є твердження, що існують цінності, які для людини мають пріоритетне значення, і їм вона підпорядковує менш значущі для неї, а також всю систему цінностей і, відповідно, свою поведінку узгоджує з абсолютно вічними (Губко, 1995; Іванишин, 1992).

Система цінностей може бути відображена графічно на вертикальній вісі: людина, переборюючи себе, долаючи своє егоїстичне начало, поступово піднімається від власне особистісного до вимог, які ставить перед нею суспільство. Подолання цього протиріччя є необхідною умовою виховання патріотизму особистості воїна.

Таким чином, в структурі методологічних засад цього дослідження виділено філософський, філософсько-педагогічний, загальнонауковий, конкретно науковий та технологічний рівні, які утворюють складну систему, в рамках якої існує відповідне підпорядкування. Опрацьовані методологічні підходи дозволяють означити дійсні проблеми виховання і тим самим визначити стратегію і основні способи їх вирішення.

Історичний аналіз надав можливість дійти висновку про те, що з появою держав патріотизм інтерпретувався у складову громадянськості. Це положення підтверджують і численні теоретичні визначення. Громадянськість – це усвідомлення кожним громадянином своїх прав і обов'язків щодо держави, суспільства, почуття відповідальності за їхнє становище (Аксьонова, 1998). Громадянин – це особа, що належить до постійного населення якої не будь держави, користується її правами і виконує обов'язки, встановлені законами цієї держави. Патріотизм (з грецької – співвітчизник, вітчизна) – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури; це моральний і політичний принцип, соціальне почуття, змістом якого є гордість за минуле і майбутнє вітчизни, прагнення захистити її інтереси. На нашу думку, ключовим, методологічним при розгляді сутності понять громадянськість, патріотизм, повинен стати психолого-педагогічний підхід у формуванні цієї якості.

Громадянськість, патріотизм можна інтерпретувати і як різновид базової соціальної поведінки, сутність якої – в готовності особистості свідомо приймати і відповідально, на добровільній основі, виконувати закони та вимоги своєї держави (Філософський словник, 1986).

Розглянуті точки зору не виключають одна одну. Громадянськість, патріотизм існують у різноманітності своїх проявів, оскільки вони є продуктом генетичної організації людини, соціально-економічних, духовно-культурних процесів. Патріотизм в структурі громадянськості виконує конструктивно-критичну функцію ставлення особистості до дійсності, яка дозволяє їй відбирати і зберігати все суспільно цінне, а також розкривати причини негативних

явищ та усувати їх у соціальній практиці. Функціонування цієї суспільно дійової енергії має відбуватися у руслі, основу якого становлять Конституція України, національна ідея, національний ідеал, національні цінності, національна ідеологія та національні інтереси (Ігнатенко та ін., 1997) Найбільше згуртовує націю та є важливим фактором формування міцних патріотичних почуттів, прагнень, свідомості особистості образ Батьківщини, Вітчизни. Під поняттями Батьківщина, Вітчизна розуміють країну, державу, народ, який витворив її в процесі свого історичного розвитку, сукупність матеріальних та духовних умов життя людей, територію, соціально-економічну структуру, культуру, побут, мову, традиції тощо (Бех, 1998). Дані елементи можна віднести до основних цінностей, які сприяють формуванню в особистості знань, переконань, ціннісних орієнтацій, що проявляються в патріотичній або непатріотичній діяльності в залежності від характеру їх усвідомлення.

Патріотизм особистості проявляється тоді, коли людина усвідомлює суспільні інтереси та живе ними, навіть якщо вони не відповідають умовам її особистого життя. Вищою формою патріотизму особистості є самопожертва. Людину, яка здійснила подвиг, справедливо називають героєм. Подвиг тісно пов'язаний з мужністю особистості, складовими якої є хоробрість, стійкість, самоволодіння, самовідданість. У воєнних умовах, коли у повній силі постає потреба захисту Вітчизни, проявляється героїзм пориву як у індивідуальній, так і колективній формі.

Аналіз сутності поняття патріотизму особистості дав нам змогу визначити його зміст. Це – національна гордість, національна гідність, національна самосвідомість, любов до Батьківщини, відданість своєму народові, почуття гордості за надбання національної культури, почуття патріотичного обов'язку, гордість за минуле і майбутнє України, повага до традицій народу, рідної мови, потреба у будь-яких умовах оберігати честь і гідність Батьківщини, співчуття до страждань народу і переживання за соціальні вади суспільства, усвідомлення воїном свого обов'язку за захист Вітчизни, досягнення високого ступеня військової майстерності, вірність військовій присязі, прагнення сформувати психологічну стійкість, бойові якості та ціннісні орієнтації, які характеризують його як захисника Батьківщини.

Метою статті є дослідження теоретичних засад патріотичного виховання військовослужбовців України. В свою чергу, основними завданнями є: формування почуття

патріотизму; формування прагнення до оволодіння військовими знаннями; підвищення престижу військової служби; підготовка та виховання самовідданих, свідомих захисників Батьківщини, готових виступити на захист територіальної цілісності та незалежності України.

Аналіз сутності поняття патріотизму особистості дав нам змогу визначити його зміст. Це – національна гордість, національна гідність, національна самосвідомість, любов до Батьківщини, відданість своєму народові, почуття гордості за надбання національної культури, почуття патріотичного обов'язку, гордість за минуле і майбутнє України, повага до традицій народу, рідної мови, потреба у будь-яких умовах оберігати честь і гідність Батьківщини, співчуття до страждань народу і переживання за соціальні вади суспільства, усвідомлення воїном свого обов'язку за захист Вітчизни, досягнення високого ступеня військової майстерності, вірність військовій присязі, прагнення сформувавши психологічну стійкість, бойові якості та ціннісні орієнтації, які характеризують його як захисника Батьківщини.

Серед найважливіших проблем сучасної педагогіки особливе місце посідає з'ясування механізму формування якостей патріота. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що в педагогічній науці України тривають пошуки нових підходів до виховання особистості. Першим серед антропологічних напрямів потрібно визначити той, що ґрунтується на етнопедагогічних засадах як серцевинний для патріотичного виховання. Українська етнопедагогіка має свою методологію.

У виховній роботі необхідно враховувати темперамент військовослужбовця – сукупність індивідуальних особливостей, які характеризують динамічний і емоційний бік його поведінки, діяльності та спілкування, а також характер воїна. К.Ушинський визначив два елементи характеру: природний, що коріниться в тілесному організмі – перша природа особистості, і духовний, який виробляється вихованням – друга природа особистості (Ушинський, 1954). Аналізуючи особливості української психіки С. Сухорський зауважує, що Г. Ващенко і Я. Ярема виділяли такі характерні риси як охайність, чемність, гостинність, лицарську мужність, аристократизм духу, пошану до людської гідності, повагу до себе, до волі, до рідної землі, культ духовності. Разом з тим вони вказували на риси, які вважали причиною недолі українців: апатію, інертність, лінь, індивідуалізм, егоїзм, нехтування інтересами суспільства (Сухорський, 1992).

На мужність, лицарство, сміливість, благородство, традиціоналізм, мудрість українців звертає увагу Д. Донцов. Національний характер і темперамент багатьох українців має деякі нашарування, які виникли під впливом зовнішніх факторів: неповага до рідної мови, відчуття національної неповноцінності, довготерпеливість до явищ, які порушують згуртованість народу, понижують його духовні, культурні цінності. Тому потрібно створювати такі умови та виробляти у воїнів таку патріотичну позицію, які б не руйнували національний характер, а підтримували його, зберігали і розвивали (Донцов, 1991).

Розвиток особистості – це кількісні і якісні, психологічні і духовні зміни в організмі, які здійснюються в результаті життєдіяльності, особливо в педагогічно організованих видах соціально-позитивної діяльності, спілкування та відносин. Джерелом розвитку особистості є протиріччя, які виникають на будь-якому рівні взаємодії індивіда – фізіологічному, когнітивному, волевому, соціально-психологічному, емоційному. Основним є внутрішнє протиріччя – між існуючим та необхідним рівнем розвитку особистості (між «є» та «повинно»). Тому педагогічні вимоги повинні бути адекватні досягнутому рівню розвитку особистості і знаходитися біля верхньої межі можливих успішних дій та поведінки (Руденко, 1995). Наше дослідження враховує, що протиріччя між актуальним рівнем розвитку та зоною найближчого розвитку особистості викликає дію саморегулюючих процесів.

Місце і роль виховання в структурі розвитку особистості можна визначити через поняття формування та соціалізації особистості. Соціалізація є процесом засвоєння людиною соціального досвіду, норм, ідеалів, цінностей, культури шляхом перебування в системі соціальних зв'язків, що склалися, пристосування до них, а також відтворення їх за рахунок активної діяльності (Степанов, 1998). Формування – це становлення людини як соціальної істоти під впливом усіх без винятку факторів – соціальних, економічних, ідеологічних, психологічних тощо. Процес виховання – це формування і розвиток особистості, який включає цілеспрямований зовнішній вплив на самовиховання особистості.

Таким чином, в широкому сенсі дані поняття є тотожними. Але соціалізація містить у собі не тільки усвідомлений і цілеспрямований вплив на особистість, але і всі стихійні, спонтанні процеси, пов'язані з цим впливом. Формування та виховання особистості виступають як фактори її соціалізації.

Методологія дослідження, результати та їх обговорення. Вхідження воїна в армійське середовище безпосередньо пов'язане з соціально-психологічною адаптацією, яка забезпечує включення молодого поповнення у військову службу, а воїнів – до її умов, які змінюються. В процесі соціалізації воїн набуває більшої самостійності, відносної автономності, тобто індивідуалізується. Соціалізація воїнів здійснюється у військовому колективі через військову діяльність і в результаті військової діяльності (виконання навчально-бойових завдань, несення бойового чергування, вартової служби, служби добового наряду та ін.). Військовий колектив, як форма організації діяльності воїнів, об'єднує їх на основі спільної мети та виду діяльності, яка характеризується напруженою, відповідальністю, великим значенням в системі національної безпеки України. На розвиток особистості воїна суттєво впливає статутний порядок, взаємовідносини з командирами (начальниками), предмети праці – зброя, техніка, екстремальні умови. В Збройних Силах існує і такий вид діяльності як військово-педагогічна діяльність, яка обумовлюється суворою відповідністю вимогам Статутів ЗС України, необхідністю підтримання на високому рівні бойової, мобілізаційної, оперативної-тактичної підготовки, багатопрофільним, багатоплановим і багаторівневим характером підготовки воїнів та військових колективів. Зміст військово-педагогічної діяльності включає в себе практику передачі воїнам та засвоєння ними знань, навичок, умінь, формування у них якостей та звичок, необхідних для виконання службових завдань у мирний та воєнний час.

Соціалізація воїнів відбувається в процесі різних видів спілкування: безпосереднього, опосередкованого, масового, групового, міжособистісного, ділового, неформального впливу засобів масової інформації, культури в цілому і пов'язана з формуванням їх самосвідомості. Результати самосвідомості особистості виражені в "Я – концепції", яка є відносно стійкою системою уявлень особистості про себе, на основі якої вона будує свою взаємодію з іншими людьми та ставиться до себе. Самосвідомість, як усвідомлення воїном себе в залежності від цілей і завдань, які стоять перед ним, може приймати різні форми та виявлятися як самопізнання, самооцінка, самоконтроль, самосприйняття в процесі аналізу результатів власної діяльності, поведінки, спілкування та взаємовідносин шляхом порівняння їх з існуючими нормами. Таким чином, соціалізація воїна – поняття досить широке: від глибокого засвоєння

військової професії до світоглядної зрілості, а від неї до суспільної активності.

Традиційно в педагогіці поняття виховання розглядається як процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами особистісного та суспільного розвитку, дією багатьох факторів, в різних аспектах: в широкому розумінні як уся система впливів на психіку людини, спрямованих на підготовку її до активної участі у житті суспільства, куди входять спеціально організовані впливи виховних закладів, соціально-економічні умови, що діють певною мірою стихійно; як суспільне явище, що охоплює всі виховні сили суспільства; у вузькому значенні як вплив вихователів на вихованців з метою формування якостей бажаних для вихователя, як процес формування світогляду особистості, її морального обличчя, розвиток естетичного смаку, фізичний розвиток, формування системи ціннісних орієнтацій і відповідної поведінки.

Виховання виступає як цілеспрямована педагогічна діяльність, провідним аспектом якої є управління умовами та обставинами, що впливають на свідомість і поведінку вихованців, а також організацію цих обставин в оптимальну систему, яка забезпечує потрібний суспільству виховний ефект. Другий процес розглядається на психологічному рівні. Оскільки в центрі виховного процесу знаходиться особистість, тому ефективність виховання визначається закономірностями розвитку особистості, її віковими можливостями, індивідуально-психологічними особливостями; третій – власне педагогічний. Він передбачає побудову цілеспрямованої системи виховної діяльності, спрямованої до оволодіння суспільним досвідом і створення сприятливих умов з метою формування певних властивостей особистості. Особливо наголошується на важливості врахування істотних педагогічних закономірностей, головною з яких є об'єктивний шлях сходження особистості в процесі виховання від національного до загальнолюдського. Названі підходи до характеристики поняття виховання не протиставляються один одному, оскільки відображають його багатозначність.

Мета та завдання виховання воїнів визначають його зміст. Основними компонентами виховання є національне виховання, моральне, естетичне, фізичне, трудове, сімейне, патріотичне виховання, релігійне, військове, правове та ін. Названі види виховання з одного боку – тісно взаємопов'язані, доповнюють один одного, з іншого – мають самостійне теоретико-методологічне значення. В комплексі у сво-

їй сукупності вони утворюють цілісну систему виховання воїнів (Сорока, 1997).

Аналіз психолого-педагогічної літератури надає підстави стверджувати, що головним критерієм визначення ролі і місця патріотичного виховання в системі виховання воїнів є єдність встановленої мети. Єдність мети виникає на основі тотожних змістів. Розвиток двох тотожних змістів призводить до однакових результатів. В питанні про роль і місце патріотичного виховання в структурі виховання воїнів йдеться про один і той самий зміст, тільки зміст виховання виявляється ширшим, аніж зміст патріотичного виховання. Таким чином, патріотичне виховання має конкретніший предмет виховання – патріотизм особистості, а виховання – узагальнений предмет – особистість в цілому.

Патріот, на відміну від людини егоїстичної спрямованості, відображає і осмислює факти державної, суспільної дійсності у двох напрямках: як вони впливають на націю – державу і як вони позначаються на особистісному житті.

Найвищою формою патріотизму є жертвенна любов до Батьківщини, яка виявляється в тому, що людина для її блага терпить муки і навіть іде на смерть.

Таким чином, головною умовою успішності виховної роботи є наявність системи виховання як сукупності динамічно взаємозв'язаних елементів, яка дозволяє цілеспрямовано впливати як на колектив, так і на кожного вихованця: педагогічна мета, зміст виховної інформації та діяльності, засоби педагогічної комунікації (методи і форми організації виховання), суб'єкти виховання, педагоги як організатори виховного процесу, умови, в яких відбувається виховний процес.

Успішне розв'язання завдань патріотичного виховання воїнів залежить від продуманого творчого формування військово-педагогічного процесу, який складається з планових занять, навчань і тренувань, педагогічних аспектів служби, виховної роботи, а також врахування закономірностей виховного процесу: обумовленості мети та завдань виховної роботи конституційними, доктринальними, світоглядними, морально-етичними нормами, правовими рамками військової служби; відповідності моделі, алгоритму та технології виховання вимогам нормативних документів, науково-методичних рекомендацій, призначенню конкретного військового колективу; посилення гуманістичного компоненту у формуванні соціальних суб'єктів – військовослужбовців, військових колективів та забезпечення їх громадської активності; формування та прояв сутності воїна як результат

його самовираження в житті і військовій праці; залежність результатів виховання не тільки від виховної діяльності, але і від реальних умов, взаємодії з ними в конкретних процесах і ситуаціях; взаємозалежність виховання, самовиховання та розвитку особистості; зв'язку між педагогічним управлінням і творчою активністю вихованців та ін.

Аналіз ознак поняття патріотизму дає можливість окремі з них безпосередньо віднести до військового виховання. Це дає підстави деяким дослідникам проблем патріотичного виховання використовувати термін військово-патріотичне виховання, включаючи в його зміст моральну і психологічну підготовку воїнів до виконання завдань; військово-технічну підготовку та фізичне виховання. Порівняльний аналіз змісту понять патріотичне виховання та військово-патріотичне виховання дає змогу зробити висновок, що зміст першого є ширшим за зміст другого, і що військово-патріотичне виховання є складовою частиною патріотичного виховання (Сявакко, 1974). Як показує наше дослідження, формування особистості воїна – це не просте засвоєння ним суспільного досвіду і відношень, воно розглядається нами як результат взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку особистості воїна: умов військової служби та її характеру, природнього та соціокультурного середовища, властивостей особистості воїна. Необхідно, щоб зовнішні впливи трансформувались у внутрішній зміст якостей особистості воїна, які виражають його ставлення до суспільства, до військової служби та її результатів, до людей, до самого себе.

Кожного окремого воїна визначає особлива форма активності, яка пов'язана з наявністю ієрархії в його мотиваційній сфері. Воїн здатен здійснювати патріотичні дії не тільки під впливом безпосереднього спонукання, але і у відповідності із свідомо поставленою метою. Педагогічне завдання полягає в тому, щоб воїн усвідомив необхідність самовиховання. В науково-педагогічній літературі немає однозначного визначення поняття патріотичне виховання військовослужбовців. Узагальнивши подані визначення даного поняття в дослідженнях науковців, ми сформулювали його як організований, планомірний і цілеспрямований процес передачі особистості воїна національних цінностей і норм культури, спрямований на формування у нього національно-громадянської самосвідомості, патріотичних переконань і поведінки, усвідомлення своїх вчинків і дії на благо наряду і держави, готовності до захисту Вітчизни.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Підкреслюючи необхідність військово-патріотичного виховання серед інших напрямів виховної роботи, важливо бачити його своєрідність як специфічного аспекту цілісного виховного процесу. Цій специфіці, на жаль, не приділяється належної уваги в педагогічній теорії і практиці.

Список бібліографічних посилань

Аксёнова, 1998 – Аксёнова, О.Н. (1998). Система педагогічної підготовки майбутніх офіцерів до управління військовим колективом (виховний аспект): дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02. Хмельницький: Хмельницький державний університет. 190 с.

Бех, 1998 – Бех, І.Д. (1998). Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посібник. Київ: ІЗМН. 203 с.

Сухорський, 1992 – Сухорський, С. (1992). Ващенко і Ярема про психічні властивості українського народу. *Рідна школа*, 2: 2-4.

Вишневецький, 1997 – Вишневецький, О. (1997). Концепція демократизації українського виховання. *Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: педагогічні концепції*. Київ: Школяр, С. 78–122.

Губко, 1995 – Губко, О. (1995). Українська козацька педагогіка і духовність / за заг. ред. Ю.Руденка. Умань, 116 с.

Донцов, 1991 – Донцов, Д. (1991). Дух нашої давнини. Дрогобич: Відродження. 342 с.

Іванишин, 1992 – Іванишин, В. (1992). Нація. Державність. Націоналізм. Дрогобич: Відродження. 180 с.

Ігнатенко та ін., 1997 – Ігнатенко, П.Р., Поплужний, В.Л., Косарева, Н.І., Крицька, А.В., (1997). Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 252 с.

Руденко, 1995 – Руденко, Ю.Д. (1995). Розвиток теорії і практики формування в учнів науково світогляду в історії педагогіки України (1917–1941): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ: Український педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. 44 с.

Сорока, 1997 – Сорока, А.В. (1997). Умови формування вольових якостей курсантів в навчальних закладах : дис. ...канд. псих. наук. 19.00.01. Харків. 221 с.

Степанов, 1998 – Степанов, Р.О. (1998). Соціалізація особистості військовослужбовців. Конспект лекцій. Київ: КВГІ, 24 с.

Свявко, 1974 – Свявко, Є.І. (1974). Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ: Наукова думка. 151 с.

Ушинський, 1954 – Ушинський, К.Д. (1954). Про народність у громадянському вихованні: твори в 6 т. Київ: Радянська школа, Т. 1: 50–109.

Філософський словник, 1986 – Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. 2 вид., перероб. і доп. Київ: УРЕ. 800 с.

References

Aksionova, O.N. (1998). The system of pedagogical training of future officers to manage a military team (educational aspect): Thesis of Ph.D Dissertation. Khmelnitskyi: Khmelnytskyi State University. 190 p. [in Ukr.].

Bekh, I.D. (1998). Personally oriented education: scientific and methodological manual. Kyiv: Institute of Teaching Content and Methods. 203 p. [in Ukr.].

Sukhorsky, S. (1992). Vashchenko and Yarema on the psychic properties of the Ukrainian people. *Native School*, 2: 2-4. [in Ukr.].

Vyshenskyi, O. (1997). The concept of democratization of Ukrainian education. *Conceptual principles of democratization and reform of education in Ukraine: pedagogical concepts*. Kyiv: Shkolyar, pp. 78–122 [in Ukr.].

Hubko, O. (1995). Ukrainian Cossack Pedagogy and Spirituality. In Yu. Rudenko (ed.). Uman, 116 p.

Dontsov, D. (1991). The Spirit of Our Antiquity. Drohobych: Vidrodzhennia. 342 p. [in Ukr.].

Ivanishyn, V. (1992). Nation. Statehood. Nationalism. Drohobych: Renaissance. 180 p. [in Ukr.].

Ihnatenko, P.R., Popluzhnyi, V.L., Kosarieva, N.I., Krytska, L.V., (1997). Education of a citizen: Psychological, pedagogical and ethnographic aspects: teaching guide. Kyiv: Institute of Teaching Content and Methods. 252 p. [in Ukr.].

Rudenko, Yu.D. (1995). Development of the theory and practice of forming a scientific worldview in students in the history of pedagogy of Ukraine (1917–1941): Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv: Ukrainian State Pedagogical University named after M.P. Drachomanov. 44 p. [in Ukr.].

Soroka, A.V. (1997). Conditions for the formation of strong-willed qualities of cadets in educational institutions: Extended abstract of Ph.D thesis. Kharkiv. 221 p. [in Ukr.].

Stepanov, R.O. (1998). Socialization of the personality of military personnel. Lecture notes. Kyiv: KHSI, 24 p. [in Ukr.].

Siavavko, Ye.I. (1974). Ukrainian ethnopedagogy in its historical development. Kyiv: Scientific thought. 151 p. [in Ukr.].

Ushynskyi, K. D. (1954). On nationality in civic education: works in 6 volumes. Kyiv: Soviet school, Vol. 1: 50–109. [in Ukr.].

Philosophical dictionary, (1986). In V.I. Shynkaruk (ed). 2nd ed., revised and supplemented. Kyiv: Ukrainian Soviet Encyclopedia. 800 p. [in Ukr.].

ONOPRIENKO Olga

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor,
associate professor at the Department of Theory of Physical Education Methodology,
Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy

ONOPRIENKO Oleksandr

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor,
associate professor of the department of physical education and human health,
Cherkasy State Technological University

THEORETICAL BASIS OF PATRIOTIC EDUCATION OF MILITARY SERVANTS OF UKRAINE

Summary. *The article analyzes the theoretical principles of patriotic education of military personnel of Ukraine.*

In turn, the main tasks are defined as: formation of a sense of patriotism; formation of the desire to master military knowledge; increasing the prestige of military service; training and education of selfless, conscious defenders of the Motherland, ready to defend the territorial integrity and independence of Ukraine. Analysis of the essence of the

concept of individual patriotism allowed us to determine its content.

In the complex of individual and psychological properties of a warrior's personality, an important place is occupied by abilities that express his readiness to master the relevant types of activities with the greatest efficiency.

It is emphasized that in educational work it is necessary to take into account the temperament of a military serviceman – a set of individual characteristics that characterize

the dynamic and emotional side of his behavior, activity and communication, as well as the character of a soldier.

Thus, three main approaches to characterizing the concept of education have been formed in the psychological and pedagogical literature. The first of them – the educational process is considered at the sociological level as a process of socialization of the individual. The second process is considered at the psychological level. Since the individual is at the center of the educational process, the effectiveness of education is determined by the patterns of personality development, its age-related capabilities, and

individual psychological characteristics; the third is actually pedagogical.

It is noted that the highest form of patriotism is sacrificial love for the Motherland, which manifests itself in the fact that a person endures torment and even goes to death for its sake.

Keywords: *patriotic training; military personnel; Ukraine; theoretical principles; upbringing.*

*Одержано редакцією 25.01.2025
Прийнято до публікації 12.03.2025*